

ské“ centralisty, tak pro slovenské autonomisty, z nichž někteří se domnívali, že Štefánikova smrt nebyla náhodná, jak naznačuje výše uvedený citát a další z ní rovnou obvinili Masaryka a Beneše. Je jisté, že se Štefánik v mnoha ohledech - zvláště v otázce československého poslání v Rusku a na Sibiři - lišil od Masaryka a Beneše. Avšak nepodařilo se nikdy nezvratně prokázat, zda jeho smrt byla, či nebyla náhodná.⁷³⁾

Masaryk s Benešem se snažili pro Štefánika, jmenovaného se souhlasem francouzské vlády ministrem války, najít nové oficiální postavení. Jako ministr uvedeného resortu měl na starosti pouze československé vojenské operace na Sibiři, zatímco v Praze bylo zřízeno zvláštní ministerstvo národní obrany, obsazené Václavem Klofáčem. Situaci komplikovala rivalita mezi Benešem a Štefánikem, neboť oba aspirovali na post ministra zahraničních věcí, na nějž byl však Masarykem - bez konzultace se Štefánikem - jmenován Beneš (Masaryk se ani při jiných nominacích ministrů se Štefánikem neradil). Korespondence mezi Masarykem a Benešem prozrazuje, že oba chystali odstranění Štefánika z vlády a jeho vyslání na diplomatickou misi do zahraničí, nejpravděpodobněji do Říma.⁷⁴⁾ Kdyby se tak bylo stalo, lze se domnívat - vzhledem ke Štefánikově výbušné povaze, že by možná odhalil podrobnosti Masarykova a Benešova *modus operandi*, jejich tajemství a jejich práci pro britskou a francouzskou vládu za války, což pečlivě tajili. Avšak hlavním důsledkem Štefánikovy smrti bylo, že trojice zahraničních vůdců - Masaryk, Štefánik, Beneš - přestala existovat. Ti dva, kteří zůstali, se už nemuseli zabývat Štefánikem, jeho politickými stanovisky a problémy, jež by mohla způsobit jeho impulzivnost. Není však pochyb o tom, že nečekaný konec Štefánikova života měl zásadní dopad na situaci těch, kdož bojovali v Rusku a na Sibiři a jejichž poslední transport opustil Vladivostok v září 1920.

Kapitola osmnáctá

REFLEXE, REKAPITULACE A CO BYLO POTÉ

Jeden z architektů „nové Evropy“, R. W. Seton-Watson, tvrdil, že „existuje trestající spravedlnost, jež ničí celé říše“. ¹⁾ Mohlo by se zdát, že trestající spravedlnost zničila jak habsburskou říši, tak samostatnost Československa. Seton-Watson dále předpokládá, že „existují určité historické standardy pravdy“ a že „historik, který potlačuje nebo překrucuje pravdu, bude spíše dříve než později stát usvědčen před soudem dějin“. ²⁾ Pravda nakonec vskutku zvítězí; a vědec má právo a povinnost pravdu hledat. Má právo a povinnost přemýšlet o pravdě, ctít pravdu a jednat pravdivě. Přirozeně lze položit onu starou otázku: co je pravda? Autor této knihy vždy věřil, že „tvrzení je pravdivé, je-li v souladu s fakty - se skutečností, jestliže vztahy, jež tvrzení obsahuje, vskutku existují takovým způsobem a v tom čase a prostoru, jak o nich tvrzení vypovídá. Naším úkolem je odhalit vztahy mezi věcmi a považovat pravdu, tak jako dobro a krásu, za jednu z nejvyšších hodnot.“ ³⁾

Ústředním problémem historika je podle Setona-Watsona otázka „opomenutí a výběru“. Historikovým „základním pravidlem je nikdy nezamlčovat fakta. Nalezení správného poměru mezi opomenutím a potlačením musí záležet na zdravém úsudku nebo cti jednotlivého spisovatele“. ⁴⁾ Ale i čestný spisovatel, uplatňující zdravý úsudek, může být vždy obviněn z nedostatku objektivity těmi, jimž předpojatost nebo pýcha brání vidět věci tak, jak jsou. Nepochybně se najdou tací, kterým se nebude líbit, že se tato kniha zmiňuje o Pekařově kritice Masaryka, že cituje Masarykova slova, že vyslání Vosky ke Steedovi v srpnu 1914 bylo „začátkem“, popisuje Masarykovy styky s britskou

tajnou službou i to, že Britové financovali Voskovu zpravodajskou síť ve Spojených státech, Rusku a jinde. Dále že zdůrazňuje nepravdivost některých Masarykových tvrzení, ukazuje, jak se Masaryk - v roce 1914 Svihovou aférou tak zdiskreditovaný, že s ním většina vůdců českých politiků odmítala mluvit - mohl v roce 1918 vrátit ze zahraničí jako prezident nového státu.⁵⁾ Protože všechna tato a další fakta se vztahují ke vzniku Československa, musela se jimi tato kniha zabývat.

Dosažení československé samostatnosti bylo výsledkem řady historických náhod, jež využili vůdci odboje doma i v zahraničí. V poslední fázi války získali exiloví vůdci plnou podporu čelných domácích českých politiků, a proto mohli vystupovat jako mluvčí celého národa. Vzestup nebo úpadek československého odboje závisel na významných mezinárodních událostech; některé mu byly ku prospěchu, jiné mu uškodily, jak si povšiml za války Beneš.⁶⁾ On i další příslušníci zahraničního odboje si byli plně vědomi důležitosti domácí fronty, a nikdy také neoddělovali diplomaticko-politickou práci od vojenských úspěchů armády. Ti, kdož bojovali za československou samostatnost doma a v zahraničí, si tedy uvědomovali provázanost práce doma, na vojenských frontách a v zahraničí.

Štefánik, který tragicky zahynul v květnu 1919, se nemohl tak jako Masaryk s Benešem podílet na osudech československého státu. Tito dva se navzdory jednotě svých cílů za války lišili v základních hlediscích. Masaryk byl před válkou politický „realista“, zatímco pro Beneše byl „realismus... nepolitický, neživotný, strohý, doktrinářský a někdy malicherný, v jádru nerevoluční, neradikální“.⁷⁾ Beneš úzce spolupracoval s radikály a byla mu blízká sociální demokracie, do jejíhož deníku *Právo lidu* přispíval; dokonce mu nabídl místo redaktora. Masaryk byl politik středostavovský. Ve své *Otázce sociální* chápal revoluci jako znamení „slabosti a nedokonalosti“. Revoluce je mu „politickou pověrou“, „politickým a sociálním mysticismem a mythem“. Revolucionář je hráč, jenž hraje o život, „pověrec, politický fetišista, věřící v sociální a politické zázraky. Věřící v náhodu a je přesvědčen, že $2 \times 2 = 5$ nebo 4, jak si to přeje. Je přesvědčen o své genialitě a velikosti, hrá na reky - revolucionář je aristokrat, absolutista a tyran, třeba že do boje táhne pod heslem rovnosti a bratrství“. Ale Masaryk sám se stal revolucionářem a za svůj úspěch děkoval „šťastným náhodám“, mezi nimiž zvláště připomínal sibiřskou „anabázi“. Připustil,

že se dopouštěl taktických chyb a v diplomatické práci improvizoval.⁸⁾ Beneš se naopak chlubil, že hlavním důvodem úspěchu zahraničního odboje bylo, že „dělal vždy politiku vědomě vědecky“ a filosofii a vědeckou metodu soustavně aplikoval na politické problémy.⁹⁾

Přestože se Masaryk s Benešem lišili věkově i svým postojem ke světu, měli mnoho společného. Oba měli tendenci zaměňovat politické iluze za realismus a střízlivost, jak dokládají Masarykův dopis Čičerinovi a Benešova víra v kouzlo Společnosti národů a jeho důvěra ve Stalina. Vnímali realitu pouze svými vlastníma očima - na sebe a události kolem nikdy nepohlíželi jinou optikou. Upadali tak do sebestřednosti a pokrytectví, uplatňující v konkrétních situacích „svatý zákon sobectví“. Oběma byla česká otázka problémem malého národa, žijícího mezi východem a západem, nikoli problémem politického národa, jehož historie a tradice jsou spjaty se střední Evropou. (Za první světové války se Masaryk s Benešem snažili prosadit západní orientaci nového státu, za druhé světové války přivedl Beneš Československo do východní zóny ovládané sověty.) Oba tedy představovali moderní politický trend, charakterizovaný politickou manipulací lidských vztahů, v níž ti, kdož se formálně hlásí k racionalismu, uměle vytvářejí atmosféru iracionality.

Před válkou Masarykova „nová politika“ v české politice nijak nepokročila. Masaryk byl dosti izolován, trvale se svářel s jinými politiky - někdy s národními sociály, jindy se sociálními demokraty, nezřídka s oběma - a skoro vždy s Kramářem a katolíky. Válka nabídla neobvyklou příležitost jeho způsobu manipulace mas, protože vytvářela umělou atmosféru hysterie, strachu a naděje, kdy propaganda a manipulace nabývaly na účinnosti. Za těchto okolností nebyla slova a činy Masaryka (a Beneše) analyzovány jejich protivníky, jak by se normálně dělo v mírové době. Před válkou se život Čechů odehrával v zásadě v rámci křesťanské kultury a tradice. Nesnášenlivé postoje a polonáboženská (nebo pseudonáboženská) vášnivost Masarykovy politiky byly cizí české toleranci. A stejně tak jí bylo vzdálené Masarykovo (a Benešovo) základní pojetí člověka a historie, přírody a času, bytí a pravdy. Zásada, jež pronikala politickou praxí obou, nemohla nikdy vzniknout v Čechách: „V politice se lze spojit i s ďáblem k dosažení svých cílů, ale člověk musí mít jistotu, že ďábla přelstí, nikoli ďábel jeho.“ Masaryk zemřel dříve, než se Československo zhroutilo. Ale Beneš, jak napsal bývalý britský premiér Clement Attlee, „přilíši

věřil ve vlastní chytrost“ při jednání jak s Němci, tak později s Rusy. „Zdá se, že si neuvědomoval, jak dlouhé lžice je potřebí k pojídání polévky s ďáblem.“¹⁰⁾

Masarykovo náboženství bylo před válkou cizí velké většině Čechů a Slováků podobně jako jeho sklon k extrémům. Jeho silné zaujetí náboženstvím ho přivedlo k myšlence, že česká a ruská otázka jsou otázkami náboženskými.¹¹⁾ Tvrdil, že revoluční hnutí v předválečném Rusku jsou v zásadě náboženské povahy. V letech 1906-1907 bedlivě sledoval ruský náboženský vývoj, jemuž připisoval velký význam. Když byl ale v roce 1917 v Rusku, nevěnoval náboženskému kvasu v zemi pozornost, ačkoli byl zjevnější než kdy předtím. Jestliže před válkou Masaryk náboženský prvek přecenil, v roce 1917 se o něj přestal zajímat, což naznačuje, že náboženství pro něj bylo pouze prostředkem na ovlivňování mas k podpoře vlastního programu a politických cílů.

Ačkoli Masaryk původně zamýšlel založit spíše novou církev než iniciovat vznik nové politické skupiny - realistické strany, zrcadlí se v ideologii této strany jeho vlastní filosofie a náboženství. Ukázalo se však, že to byl nevhodný nástroj k proměně východiska a postojů převážné většiny Čechů před válkou. Ale po válce jako prezident státu mohl formovat a také formoval inteligenci a mladou generaci v souladu s vlastními představami.

Už jsme se zmínili o rizicích, spjatých s každým pokusem zařadit Masaryka do určitého šuplíku. Autorovi této práce se Masaryk jeví jako gnosticky orientovaný politik, jehož duchovním praotcem byl Plátón. Náleží k dlouhé řadě gnostiků, u nichž dualismus a protiklad mezi duchem a hmotou tvoří společný základ jejich jinak odlišných nauk. (Ve svém prvním prezidentském projevu k revolučnímu Národnímu shromáždění 22. prosince 1918 Masaryk popsal první světovou válku jako boj, v němž „duch zvítězil nad hmotou“.) Gnostik na základě své „vnitřní vize“ věří, že sám stojí nad celou společností a jejími zákony. Cítí se také nezávislý na hierarchické církvi, která učí náboženské pravdě a morálním ctnostem. Gnostik se považuje za nejvyšší kvalifikovaného učitele pravdy o Bohu a Stvoření. Masaryk patřil k oněm *illumínátům*, kdož věří, že mají zvláštní schopnost ponoru do pravdy - jedním z těch, kdo učinili své soukromé svědomí nejvyšším soudem o pravdě.

Ve svých politických spisech Masaryk podřídil politiku etice; jako

politik obojí úplně odděloval. Nejvyšší morální hodnoty, např. obrana pravdy, nebyly pro Masaryka nejvyššími politickými hodnotami, jak názorně ukazuje jeho politický postup za války. Třebaže nikdy své teorie jasně nevysvětlil a ačkoliv propast mezi moralizováním a politikou je u něj zcela zřejmá, lze namítnout, že skutečný Masaryk představoval kombinaci teoretika a propagandistického politika. Již v *České otázce* poukázal na reálného Masaryka, když se tázal: „...proč musil Hus podstoupiti smrt, kdežto Wiklef nikoli?... byla smrt ta skutečně nutná a neodvratná? Proč Luther dovedl žít?“¹²⁾ Podle Masaryka mají Češi sklon k mučednictví, což je odrazem pasivity jejich povahy. Ale Masaryk byl aktivista, politik tělem i duší, pro něhož měl význam jedině úspěch. Zdá se, že konečným cílem tohoto charismatického vůdce, jehož povaha se tak odlišovala od té, kterou - ne zcela přesně - připisoval Čechům, bylo uspět pomocí jakékoli metody, bez ohledu na vyznávanou mravnost a objektivní pravdu. (Mimochodem, Masarykova charakteristika Čecha jako mučedníka je v přímém protikladu k jinému českému stereotypu, jehož představitelem je dobrý voják Švejk.)

Přední český historik Josef Pekař ve své kritice „Masarykovy české filosofie“¹³⁾ poznamenal, že Masaryk byl spíše agitátor než vědec a jeho ctižádost, vášeň, antikatolické cítění a úsilí obracet okolí na svou víru snižovaly jeho schopnost rozpoznat strukturu reality. Masarykova brožura *V boji o náboženství* (1904) odráží jeho gnosticismus nebo dokonce ateismus. Píše v ní, že „Ježíš žádal po zbožném víru, ale my již nevěříme a věřit nemůžeme a nechceme, neboť pochopili jsme, že věřit v boha a bohu vždy znamená věřit člověku, jinému nebo sobě“. Ačkoli řekl ve svých *Amerických přednáškách*, vydaných roku 1902, že u protestantů je papežem každý sám sobě¹⁴⁾, sám se stal papežem „Masarykovy sekty“ - okrajové předválečné skupiny. Po válce, když byl zvolen prezidentem Československa, se tato sekta stala celou církví. S pomocí zákona na ochranu republiky, přijatého v roce 1923, Masaryk výrazně ovlivňoval celý národ. Oportunisté se přidali k jeho úspěšnému politickému proudu, snažíce se překonat předválečné „sektářství“ pochlebováním „tatičkovi Masarykovi“. Zpochybňovat nejenom víru a morálku, ale i metody, teorie, spisy a politiku „národního papeže“ bylo tabu a svatokrádež pro ty z „masarykovských demokratů“, kteří nekriticky prosazovali jeho mytologii.

Masaryk a Beneš měli po válce v Československu i jinde své obdi-

vovatele i protivníky. Oba znali hodnotu pozitivní publicity a postarali se o to, aby jí měli dostatek doma i v zahraničí. Avšak jejich kritici jim dávali za vinu „balkanizaci střední Evropy“, jež přivodila ekonomický úpadek a kletbu „organického nacionalismu“ na národy v této oblasti, čímž dláždila cestu Hitlerově rozpínavosti ve druhé světové válce. V meziválečném období se Masarykovi stoupcenci v Československu, „masarykovští demokraté“, hrdě hlásili k filosofii svého idolu, „státníka-filosofa“. Avšak jiní lidé, příznivci pravice a levice, stejně jako centristické Lidové strany, Češi a Slováci, Němci, Poláci a také německá, polská a maďarská menšina nedsíleli toto nadšení pro „tatíčka Masaryka“.

Německý sociální demokrat Wenzel Jaksch se domníval, že Masarykova politická filosofie neodpovídala pojetí „filosofie jako důsledného uplatňování určitého souboru principů“. Popsal ji jako „směsici pravdy, lži a protikladů, doktrínu čisté účelnosti, halící se do pláště demokratické etiky a konstruované pro specifické potřeby velké české *Machtpolitik*. Výsledkem bylo šíření množství politických omylů, které narušily způsob myšlení dvou generací“.¹⁵⁾

Vůdce české politické akce za první světové války ve Spojených státech byl Karel Pergler. Patnáct let po završení své snahy o českou samostatnost prohlásil na velkém veřejném shromáždění v Chicagu, že režim Masaryka a Beneše v Československu není právním státem, jak ho předepisuje československá ústava. Práva jednotlivců, kteří se znelíbili Benešovi, nejsou respektována a censura je mnohem horší než byla v Rakousko-Uhersku za bachovského absolutismu. Podle Perglera ve státě řádí „realistická“ klika, jež má však tentokrát k dispozici státní moc, což předtím neměla. Navíc paragraf 11 zákona na ochranu republiky, zabývající se prezidentem republiky, zakazoval jeho kritiku a nepřipouštěl důkaz pravdy každého takového obvinění před soudem. Prezident byl ve skutečnosti nad zákonem. O jeho činech a filosofii se nemohlo pochybovat. Katolický básník a spisovatel Jakub Deml byl soudně stíhán za kritiku filosofického prohlášení, jež Masaryk jako soukromý občan Rakousko-Uherska učinil před válkou. V roce 1932 byl sám Pergler, rozený Čech a první československý vyslanec v Japonsku, zbaven svého mandátu v československém parlamentu a byl mu zakázán vstup do Československa pod záminkou, že není československým občanem.¹⁶⁾ Odmítnutí jeho práva na občanství porušovalo článek šest mírové smlouvy

s Československem z roku 1919 a československou ústavu z roku 1920.

Pergler odsuzoval také zacházení se Slováky. V roce 1929 zašel Masaryk tak daleko, že označil Pittsburskou dohodu za padělek; byla prý „míněna pro Ameriku a americké podmínky“ - jako kdyby se autonomie Slováků v Československu mohla uplatnit v Americe. V roce 1918 Masaryk potřeboval finanční, politickou a morální podporu amerických Slováků. Proto navrhl a podepsal tuto dohodu. Revoluční Národní shromáždění ratifikovalo 12. listopadu 1918 všechny závazky, učiněné Masarykem, a on sám 14. listopadu, v den své volby prezidentem Československé republiky, podepsal kaligrafickou kopii Pittsburské dohody.¹⁷⁾ (Byl to jeho druhý podpis tohoto dokumentu.) Ve jménu republiky - Česko-Slovenska - byla obsažena myšlenka dualistické republiky; tento pravopis byl užíván ve všech dokumentech, prezentovaných česko-slovenskou delegací na pařížské mírové konferenci.

V roce 1920 byla však situace jiná. Československo existovalo jako uznaný nezávislý stát, jehož ústava předpokládala unitární formu vlády. Masaryk už nepotřeboval Slováky v Americe. On a jeho spolupracovníci věřili, že Slováci na Slovensku mohou být podrobeni s pomocí a spoluprací čechofila Vavro Šrobára a některých dalších protestantských politiků, jakož i na základě přísně centralistické politiky pražské vlády. Členové lidové strany však protestovali proti degradaci Slovenska na provincii (nebo „českou kolonii“) státu, ovládaného Čechy a jejich slovenskými čechofilskými přáteli. V letech 1922, 1930 a 1938 předložili československému Národnímu shromáždění návrhy zákonů, požadující slovenskou autonomii na bázi Pittsburské dohody. Zákon č. 299 z 19. listopadu 1938¹⁸⁾, který vedl k zániku první republiky a dal vzniknout federalizované „druhé“ česko-slovenské republice, na jejich naléhání výslovně uznal, že „v Pittsburské dohodě a dalších podobných dohodách a deklaracích domácího a mezinárodního významu byla slovenskému národu zaručena úplná autonomie“. Zákon dále konstatoval, že „Česko-Slovenská republika vznikla konvergující a suverénní vůlí dvou národů, nadaných rovnými právy“.¹⁹⁾

Naneštěstí bylo Slovákům příliš pozdě poskytnuto, co jim patřilo - příliš pozdě pro česko-slovenský stát. Prezident Kolumbijské univerzity Nicholas Murray Butler k tomu uvedl: „... kdyby byla Česko-

Slovenská republika v době své organizace v roce 1919 založena na kantonálním systému, její historie by možná byla velmi odlišná a daleko šťastnější.²⁰⁾ Již v letech 1919 a na počátku roku 1920 Kramář ostře kritizoval chyby, jichž se dopustila pražská vláda na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Vinu přikládal slabosti administrativy a jejím socialistickým tendencím, které - jak se domníval - byly inspirovány bolševiky. Pokud jde o Slováky, ti měli mnoho důvodů pro odpor k Čechům. Mnozí z Čechů, které pražská vláda vyslala na Slovensko, byli úplatní, nekompetentní a arogantní. Také čeští vojáci, zvláště příslušníci 28. pluku, se chovali velmi špatně, znesvěcující svatyně a kostely a jednajíce s pohrdáním s těmi Slováky, kteří se zúčastňovali bohoslužeb.²¹⁾ Masaryk nechtěl přiznat bezpráví, jehož se nový stát dopustil na Slovácích. Neuznal ani, že jednal nedůsledně, pokud žádal právo na sebeurčení pro Čechy, ale odmítal je udělit Slovákům a německé, maďarské a ruské menšině, žijící v Československu. Masarykův hlavní kritik v Československu, Kramář, mu však nejvíce vytýkal nedůslednost ve vztahu k Rusku.

Kramář zdůrazňoval Masarykova po válce publikovaná slova, že „carská Sodoma a Gomorra musila být vyhlazena ohněm a sírou“.²²⁾ Týž Masaryk však v memorandu tajemníkovi britského ministerstva zahraničních věcí Greyovi ze 6. dubna 1915 (Grey ho dostal na stůl počátkem května) přisoudil carskému Rusku Konstantinopol, Bospor a Dardanely (viz kap. 4). Tehdy Masaryk uvedl, že „česká republika je hájena jen několika málo radikálními politiky“; sám si představoval Čechy jako „monarchistický stát“, v němž „ruská dynastie, v jakékoliv formě, by byla velmi populární. Na každý způsob chtějí čeští politické zřízení českého království v plné dohodě s Ruskem. Ruská přání a plány měly by rozhodující vliv.“²³⁾ O rok později, ve svém projevu Čechům a Slovákům v Rusku ze 6. dubna 1916²⁴⁾ napsal: „Vaše kolonie ruská má zvláštní postavení mezi koloniemi - jste teď jediní, kteří žijete ve slovanském státě a v státě rozhodujícím.“ Zdůraznil, že „proto že od Ruska čekáme pro své osvobození tolik, je velmi důležité, abyste k ruskému politickému světu měli správné postavení“. Masaryk sám se hlásil „ruským představitelům v cizině napřed a v první řadě a žádal o bratrskou pomoc“. Čtenář si možná vzpomíná, že navzdory varování, které Masaryk dostal od svých přátel v Rusku, napsal článek pro noviny vydávané ministrem vnitra Protopopovem, hrobařem Ruska, jak ho nazval Kramář, a to pouhých několik málo

týdnů před pádem ruské monarchie. Přitom Dürich byl vyloučen z Národní rady za to, že jednal přesně tak, jak Masaryk chtěl, aby jednali Češi a Slováci v Rusku a jak zjevně postupoval i on sám: za „správné postavení vůči ruskému politickému světu“. Po válce byl Kramář za totéž chování vůči Rusku napadán. Odmítl to prohlásiv, že neexistuje rozdíl mezi jeho činností po válce a Masarykovým pokynem ruským Čechům z roku 1916.²⁵⁾

Ohledně Ruska se však přece v jednom výrazně lišili: cokoli Kramář říkal o Rusku, říkal s pevným přesvědčením, zatímco Masarykův pro-ruský postoj byl pouze otázkou taktiky. Kramář se nikdy nedozvěděl o Masarykových stycích s britskou zpravodajskou službou. A pokud by se dozvěděl, nemohl nic dokázat, protože celá záležitost zůstala utajena. Štefánik měl důkazy, ale ten byl mrtev. Kramář byl čestný muž, který nevznášel obvinění, jež nemohl prokázat. Beneš a Masaryk, kteří neměli morální skrupule, kdykoli šlo o jejich vlastní politické zájmy, měli v tom vůči Kramářovi nečestnou výhodu. Jak známo, Kramářova koncepce zahraniční politiky státu byla poražena ve prospěch Masarykovy představy. Štefánik, který už pro žijící nebyl nebezpečím, se stal národním hrdinou. Benešovým osudem zase bylo stát se nejspornější postavou z těchto tří, jimž mnozí připisovali zásluhu za československou samostatnost. Jako prezident republiky se na podzim 1938 rozhodl pro kapitulaci a během druhé světové války a po ní přivedl Československo do sovětské sféry vlivu.

Ale bez ohledu na to, co si o komkoli z nich myslíme, Masaryk, Beneš a Štefánik se podujali gigantického úkolu boje proti veliké přesile, když se pokusili zničit téměř čtyři sta let starou říši - životaschopnou ekonomickou a politickou jednotku ve střední Evropě, považovanou dlouho za samozřejmou součást starého kontinentu a záštitu proti Rusku a Německu. Byl to ostatně český historik 19. století František Palacký, který řekl, že „kdyby Rakouska nebylo, bylo by nutno jej založit“.²⁶⁾ Dlouho poté, co zmizela turecká osmanská hrozba (zmíněná v Masarykově memorandu americkému ministru zahraničních věcí z 31. srpna 1918), považovali i Masaryk a Beneš existenci Rakousko-Uherska za samozřejmou. Ve své disertaci, vydané knižně v Paříži roku 1908, Beneš napsal: „Lidé často hovoří o rozčlenění Rakouska. Vůbec tomu nevěřím. Historická a hospodářská pousta mezi rakouskými národy jsou příliš silná, aby takové rozčlenění umožnila. Zavedení všeobecného hlasovacího práva a demokratizace

Rakouska, zvláště v Čechách, připravují půdu pro národní usmíření.²⁷⁾ Také Masaryk v roce 1909 neviděl lepší alternativu k Rakousko-Uhersku; až do počátku války věřil v jeho nutnou existenci.²⁸⁾

Po válce si Beneš vzpomněl, jak přijel v roce 1915 do Paříže, aby před skupinou francouzských novinářů přednesl své názory o potřebě rozbít Rakousko-Uhersko. Byl tam přítomen také jeden poslanec, který po Benešově řeči pravil: „Je to velmi hodný hoch, ale je blázen.“²⁹⁾ Z hlediska všeobecné atmosféry v tehdejší době byla myšlenka na rozbití Rakousko-Uherska šílenstvím. A přece se na konci války Rakousko-Uhersko zhroutilo.

Netřeba připomínat, že počátky první světové války nemají žádný vztah k národním cílům Čechů a Slováků, nýbrž k národním zájmům bojujících mocností. Pro Francii bylo důležité porazit Německo, tak jako bylo pro Prusko důležité porazit v letech 1870-1871 Francii. V rozporu s tím, co napsali Masaryk a jeho stoupenci, válka nebyla světovou revolucí programů a ideologií. Nebyla vyvolána československým problémem nebo problémy jiných národů Rakousko-Uherska. Je pravdou, že carské Rusko plánovalo v roce 1916 zřízení československého státu, ale dlouho před koncem války zaniklo. A západní mocnosti byly až do léta 1918 ochotny v té či oné podobě Rakousko-Uhersko zachovat. Masarykovo tvrzení, že „program Spojenců byl v podstatě programem reorganizace Východní Evropy“ a že „rozčlenění Rakousko-Uherska bylo hlavním cílem války“, není opodstatněné.³⁰⁾ Velmoci uznaly existenci a národní tužby malých národů střední a východní Evropy teprve tehdy, když došly k závěru, že je to v jejich vlastním zájmu. Je zcela běžné, že ve válkách některé státy zanikají a jiné vznikají, ale jen člověk, který je neschopen či neochoten vidět strukturu reality, může tvrdit, že velmoci šly do války, aby osvobodily Čechy, Slováky, Poláky a Srby atd.

Lze akceptovat tvrzení, že o rakouském zániku bylo rozhodnuto již v roce 1914, jak tvrdil ve snaze obhájit se zatrpklý Czernin, když po válce napsal, že říše musela po válce beztrakt zaniknout. Litoval jen, že vstupem do války si „vybrala ten nejhroznější způsob“ smrti.³¹⁾ Ale rakouská říše by bývala nemusela zaniknout, kdyby se včas reformovala. Skutečný hrobník monarchie František Josef I. žil dlouho, a přesto nedokázal vyřešit národnostní problém Rakousko-Uherska a zavlekl zemi do války, jež se proměnila ve válku světovou. Jeho nástupce Karel I. měl obtížnou pozici, protože pokus o federalizaci říše

během války by se vši pravděpodobností narazil na násilný odpor německé a maďarské opozice. Podle Czernina mohl být národnostní problém monarchie během války vyřešen pouze s mohutnou vnější podporou³²⁾ - s pomocí Spojenců. Císař Karel se skutečně pokusil takovou pomoc získat, když učinil Spojencům mírovou nabídku. Ale Sixtova aféra ukončila jednání jak o separátním, tak o případném všeobecném míru. Když prezident Wilson schválil Lansingovo doporučení „vyslovit se bez výhrad pro nezávislé Polsko, Čechy a jihoslovenský stát a vrácení Rumunů a Italů k rumunskému, resp. italskému státu;“³³⁾ „Rakousko-Uhersko jako velká evropská mocnost bylo odsouzeno k zániku.“³⁴⁾

Britské uznání československé armády a Národní rady jako „nynějšího představitele budoucí československé vlády“³⁵⁾ z 9. srpna 1918 neznamenal závazek Spojenců k rozkouskování Rakousko-Uherska a potvrzení samostatného československého státu, ale později nepochybně k tomuto vývoji vedlo. Henry Wickham Steed se ve svém úvodu k Masarykově knize *The Making of a State* zmínil o rozhodujícím faktoru pro britské uznání Národní rady: „Díky armádě na Sibiři a paralelně organizovaným československým legiím ve Francii a Itálii získali Masaryk a jeho oddaní pomocníci Beneš a Štefánik pro svůj národ oficiální status bojujícího spojence.“³⁶⁾ Zatímco uznání Čechoslováků jako bojujícího národa stále neznamenal uznání samostatné politické jednotky, většina historiků - komunistických, antikomunistických, českých, ruských, britských a amerických - se shoduje v tom, že uznání Masarykem vedeného výboru jako prozatímní vlády budoucího československého státu se vztahovalo k československému protibolševickému povstání v Rusku v květnu 1918 a boji s bolševiky, který následoval.³⁷⁾ Podle vlastních Masarykových slov, „fakt, že jsme měli armádu v Rusku a že v Rusku to byla jediná větší organizace politická a vojenská, dával nám důležitost; a v jednáních o naše uznání respekt pro naši armádu byl závažný faktor“.³⁸⁾

Podle Masaryka sibiřská „anabáze“ československé armády vyvolala zájem prezidenta Wilsona o českou otázku.³⁹⁾ Avšak Masarykovo odmítnutí udělit souhlas s předpokládaným rozmístěním československé armády v Rusku a na Sibiři v době, kdy již celý měsíc bojovala proti bolševikům, rozpaky, do nichž přivedl Lansinga při jejich setkání 25. června 1918 a jeho další výše zmíněné aktivity ve Spojených státech poskytují klíč k pochopení neochoty americké vlády připojit

se k francouzské a britské vládě v záležitosti rozšíření uznání Československé národní rady.

Wilson i Lansing sympatizovali s českým úsilím o nezávislost. A stejně tak úředníci ministerstva zahraničních věcí a americká veřejnost. Breckinridge Long z amerického ministerstva zahraničních věcí, naléhaje na americkou vládu, aby zásobila v srpnu 1918 českou armádu zbraněmi a dalším materiálem, zdůraznil, že „postavení československých sil na Sibiři, jež brání průchodu dodávek ze Sibiře do Německa a repatriaci německých a rakouských válečných zajatců“ mělo přímý vliv na „ofenzívu na západní frontě“. Ve svém memorandu napsal, že „česko-slovenští vojáci na Sibiři zachraňují životy amerických vojáků ve Francii. V okamžité pomoci těmto vojákům tkví čest i zájem Ameriky...“⁴⁰⁾ Byl to spojenecký tlak na Wilsona a jeho uznání naléhavé potřeby vojenské spolupráce s československou armádou v Rusku a na Sibiři, jež vedly americkou vládu k rozhodnutí uznat Národní radu. Úspěchy československé armády v Rusku a na Sibiři a z toho plynoucí zájem americké veřejnosti o československou věc jsou tedy faktory, jež nakonec přiměly amerického prezidenta uznat Národní radu.

Navzdory tvrzení komunistických historiků nelze prokázat, že bolševická revoluce podnítila český národ k revolučnímu počínání. Ani myšlenka samostatného československého státu nevznikla mezi bolševiky - ve skutečnosti ji podpořila carská vláda.⁴¹⁾ Avšak byla to brestlitevská konference, jež upozornila utlačované národy Centrálních mocností na problém národního sebeurčení. Čeští poslanci ve Vídni proto v reakci na urážky Čechů v Brest-Litevsku požadovali v Tříkrálové deklaraci ze 6. ledna 1918 úplnou nezávislost Čechoslováků a „zabezpečení účasti a plné volnosti obhájití svých práv na mírovém kongresu“.⁴²⁾ Svou ochotou jednat s bolševiky a zabývat se v Brest-Litevsku jejich návrhy si rakouská vláda vytvořila v zázemí velmi vážný problém.

Brestlitevská smlouva byla také důležitým faktorem při vývoji spojenecké protibolševické politiky, stejně jako původcem pozdějšího konfliktu mezi československou armádou a bolševiky. Ačkoliv v době podpisu byla smlouva oslavována jako velké vítězství Habsburků, v dlouhodobé perspektivě dláždila cestu k rozpadu Rakousko-Uherska. Zatímco Německo mohlo v důsledku smlouvy odvolat své vojenské jednotky z východní fronty, podunajská monarchie musela zapla-

tit vysokou cenu. Uznala Leninovu radu lidových komisařů jako vládu Ruska, a to se všemi politickými a morálními důsledky včetně dopadu na Poláky⁴³⁾ a sblížení domácích českých politických vůdců s exilem. Je pravda, že toto uznání „neutralizovalo“ Leninovo Rusko ve válce. Avšak ruská neutralita, na jejímž doslovném naplnění Centrální mocnosti trvaly, znamenala neslučitelnost ozbrojených československých jednotek v Rusku s podmínkami brestlitevské mírové smlouvy, čímž urychlila vypuknutí konfliktu, který náhle proslavil Čechoslováky v Rusku. Podepsáním smlouvy se bolševici rovněž zařadili do tábora nepřátel Spojenců a Čechoslováků. Odtud „emancipace“ československé armády jako nezávislé vojenské síly, a to jak v očích spojenecké veřejnosti, tak ve skutečnosti. Nebylo už možné považovat Čechy, kteří pozvedli zbraň proti Rakousko-Uhersku, za skupinu zrádců, kteří porušili přísahu věrnosti rakousko-uherské vládě, zřekli se svého občanství a přísahali věrnost ruskému caru. Nebyli už nadále zavázáni ruské vládě, nýbrž věci československé nezávislosti. Churchill o tom napsal: „Čeští vojáci už nebyli vzbouřenci, ani zrádci habsburské monarchie. Byli vítěznými vojáků a průkopníky Československa.“⁴⁴⁾ Tak se Čechoslováci ze zrádců, jak je viděla část veřejného mínění dokonce i ve spojeneckých zemích, stali opravdovými vlastenci a národními hrdiny. Bolševici vystupovali při zrodu těchto nových hrdinů jako porodní bába. Čechoslováci byli nepřáteli nepřátel Spojenců a jejich bolševických „přátel“ či nástrojů. Toto nepřátelství jako důležitý psychologický faktor bylo důvodem, proč se Brest-Litevsk stal pro Rakousko-Uhersko ztělesněním bohyně pomsty, a to jak ve vnitřních záležitostech, tak také ve vztazích ke Spojencům a k nim připojeným vládám.

Dva čeští poslanci ve vídeňském parlamentě, agrárník František Staněk a sociální demokrat Vlastimil Tusar, upozornili 26. června 1918 přímo císaře Karla na katastrofální důsledky brestlitevského míru pro habsburskou říši. Oba poslanci napadli zahraniční politiku Německa a politickou dohodu, uzavřenou rakousko-uherským císařem ve Spa 12. května. Tvrdili, že Rakousko-Uhersko tím přestalo existovat jako nezávislý stát a ztratilo možnost rozhodovat samostatně ve věci míru. Karel odpověděl, že dohoda ze Spa nejde tak daleko, jak se poslanci domnívají a že mír musí být uzavřen. Avšak dodal, že nepřítel o míru nechtěl slyšet a připravoval plány na rozdělení říše. Nato Tusar odpověděl, že brestlitevský mír je odpovědný za tuto poli-

tovaníhodnou situaci, protože v jeho důsledku je celá Evropa proti Rakousku. Císař, který vypadal deprimovaně, na to neodpověděl.⁴⁵⁾

Rakousko-uherská vláda si kopala vlastní hrob tím, že uznala Leninovu radu lidových komisařů za vládu Ruska, čímž jí dodala zdání serióznosti. V komentáři o právě uzavřeném „nečestném“ brestlitevském míru si Masaryk pospíšil vyzdvihnout, že císař Vilém je ochoten paktovat se s Trockým: „legitimní monarcha jedná s revolucionářem, a dokonce s židem, který by se v jeho armádě nemohl stát důstojníkem“.⁴⁶⁾ Dvojí standardy jsou vskutku odmítány mnoha lidmi, zatímco morálka a moralizování patří k faktorům domácí i zahraniční politiky. Jestliže Centrální mocnosti uznaly právo na nezávislost některých neruských národů bývalé ruské říše, např. Ukrajinců, to samé právo odmítli některým svým poddaným, např. Čechům a Slovákům. A dále, jestliže byl bolševický režim správný pro Rusko, proč by podobný (nebo dokonce lepší) režim v Německu či Rakousku měl být předmětem námitek? Císařové Centrálních mocností, sobečtí a neprozíraví, zaseli vítr a sklidili bouři.

Rozdělení Rakousko-Uherska bylo Spojenci schváleno dříve, než se skutečně odehrálo. V této knize není na místě úvaha, zda to bylo či nebylo moudré rozhodnutí. Lze ovšem porozumět nebo dokonce přitakat proslulému americkému historikovi a diplomatu George F. Kennanovi, který „litoval rozpadu rakousko-uherské říše“ a „neměl žádné sympatie pro rozdrobení suverénní moci v Podunají, k němuž vedl výsledek první světové války“.⁴⁷⁾ S výhodou poučeného pohledu zpět lze uvést důvody ve prospěch návrhu císaře Karla na federalizaci říše (který ovšem přišel příliš pozdě). Československá armáda tím, že se postavila na odpor ruským bolševikům, dosáhla již uznání exulantů jako vlády budoucího Československa, ač ne státu jako takového, přičemž názory exilu na budoucnost habsburské monarchie byly Spojenci akceptovány. Boj československé armády proti bolševikům si získal spojenecké uznání jejího válečného statusu, za což zaplatila krví prolitou na ruských stepích a sibiřských pláních. Ačkoliv počet těch, kteří při bojích v řadách zahraničního odboje v Rusku, na Sibiři, Francii a Itálii zahynuli, byl relativně malý (zhruba 4 500 mužů)⁴⁸⁾, Masaryk měl pravdu, když řekl, že „naši samostatnosti bylo dobytto krví“.⁴⁹⁾

Založení Československa záviselo na získání mezinárodního uznání. Avšak náležitě ocenění zaslouží i vůdci domácího odboje, bez je-

jichž podpory a spolupráce a zvláště vyhlášení nezávislosti a převzetí moci by exil svých cílů nikdy nedosáhl. Byl to Národní výbor, který převzal výkonnou, zákonodárnou, administrativní a soudní moc *dříve*, než byly určeny hranice státu, přičemž o těch se na mírové konferenci diskutovalo teprve *poté*, co revoluční vláda poslala vojáky na Slovensko a do pohraničních oblastí, osídlených převážně Němci. Mírová konference byla tak postavena před sérii *fait accompli*. Nový stát se mohl vykázat existencí všech prvků státnosti, vyžadovaných mezinárodním právem: měl obyvatelstvo, určené hranice (určené armádou, která je obsadila) i vládu, mající efektivní kontrolu nad svým územím a udržující diplomatické vztahy s ostatními státy. (Uznání vláda získala dříve.) Úspěch domácí revoluce a způsobilost nové vlády vládnout patřily - vedle starších závazků britské a francouzské vlády - k faktorům, jež pomohly československé delegaci získat přístup na mírovou konferenci od samého počátku a jednat s důvěrou ve vlastní síly. (Polsko mělo na počátku konference určité problémy, Jugoslávie, nikoli Srbsko, na ni byla připuštěna až v červnu 1919, Albánie a některé státy na hranicích sovětského Ruska se na ni vůbec nedostaly.) Kdyby nebylo bývalo rozhodnuto využít a využívat pro existenci efektivní československé vlády moc státu, zánik Rakousko-Uherska by nebyl delegáty konference přijat jako hotová věc (někteří z nich to ostatně několik měsíců nemohli pochopit). O existenci (či neexistenci) Československa by se tak mezi velmocemi diskutovalo bez československé účasti. Vědomí významu revolučního 28. října 1918 způsobilo, že tento den byl slaven jako národní svátek, Den nezávislosti.

Hlavní důvod, proč zejména komunističtí historikové bagatelizovali nebo úplně ignorovali Kramářovu roli v odboji, byly jeho názory na situaci v Rusku v roce 1919, odlišující se od pohledu Masaryka, Beneše, sociálních demokratů a dalších. Je známo, že Masarykova a Benešova poválečná zahraniční politika byla založena na spojení s Francií. V projevu k československému Revolučnímu národnímu shromáždění v prosinci 1918 Masaryk zřetelně formuloval svou prozápadní orientaci, jež se nakonec stala i politikou státu. Západní mocnosti označil za „demokracie nemilitaristické, hájící ideály humanity“ a jednoznačně prohlásil, že Češi a Slováci stáli od počátku války na straně Spojenců a že „osud našeho národa přímo logicky jest spjat se západem a jeho moderní demokracií“.⁵⁰⁾

Nehledě na Masarykovu rétoriku, západní mocnosti bojovaly spí-

še za své vlastní zájmy než za „humanitní ideály“ a se vznikem československého státu souhlasily teprve poté, co zjistily, že další existence habsburské monarchie už není v jejich zájmu. Když se na konci října 1918 Rakousko-Uhersko zhroutilo, měli Spojenci příliš mnoho jiných starostí a nechtěli bojovat za jeho záchranu v té či oné podobě, nebo usilovat o ustavení středoevropské federace. Mezitím Češi v Praze, Maďaři v Budapešti, Jihoslované v Záhřebu a rakouští Němci ve Vídni převzali politickou moc a postavili vítěze před hotovou věc. Výše citovaná Masarykova slova použili jako heslo ti, kteří posléze zkonstruovali „wilsonovskou legendu“ a teorii o československé nezávislosti jako daru Spojenců. Masaryk se vskutku více staral o vzrůst svého osobního vlivu než o „humanitní ideály“; čtenář si možná vzpomíná, že v letech 1915 a 1916 prohlašoval, že Češi jsou rusofilové, Rusko je pro československou nezávislost ta nejdůležitější země a romanovská dynastie by byla v Čechách nejpoblížší. V prvních letech existence nového státu ale on i Beneš tvrdili, že česká zahraniční akce spočívala na očekávání jdoucím až k roku 1915, že Rusko jako mocnost je mimo hru a že nový stát bude potřebovat podporu jiných velmocí, aby dosáhl svých cílů. Druhým významným prvkem Masarykových a Benešových prohlášení bylo, že vytrvale odmítali zasahovat v Rusku nebo použít československé legie proti bolševikům.

Kramář oba kritizoval za to, že nedotáhli boj za nezávislost do konce a zastavili se krátce před konečným úderem, jenž by Československu i světu zajistil bezpečnost. Od roku 1919 se domníval, že nezbytným završením onoho boje není nabytí národní nezávislosti, nýbrž její udržení. Ve veřejných projevech i soukromých rozhovorech Kramář zdůrazňoval, že pokud nebude Rusko obnoveno jako demokratická federativní republika, Československo nepřezije. Byl si jist, že Malá dohoda nebude vůči bolševickému Rusku dostatečně účinná, takže Jugoslávie ani Československo nebudou v budoucnu v bezpečí bez obnovení silného, slovanského Ruska. Češi měli jedinečnou příležitost „vysoko vystoupit, zachránit Rusko a získat ho pro slovanskou politiku, a tím zachránit svět před aktivním a pasivním bolševismem. Čas k takovému činu nastal v roce 1917, kdy se bolševici zmocnili moci v Rusku, jsouce podle vlastních dobových doznání velmi slabými a bez armády. Stačily dvě armádní jednotky a dokázaly by zázraky. Kdyby byli Čecho-Slováci v pravý čas podpořili ruské vlastence při záchraně země před hrdiny z Zimmerwaldu, dovezenými do Ruska

z podnětu německého generálního štábu, ruská armáda, jež byla v roce 1917 vyzbrojená jako nikdy předtím, by byla zkrátila válku o rok.“ Kdyby to Češi udělali, „nenastalo by sblížení mezi Ruskem a Němcem“ a československý stát by byl zabezpečen. Navíc „bolševismus nemohl být nikdy správně považován za vnitřní ruskou záležitost, protože sociální hnutí tohoto typu, jež se zmocňuje Ruska, představuje všeobecné nebezpečí. Bolševismus je od počátku otázkou světovou.“ Kramář byl přesvědčen, že Spojenci měli přijmout Churchillovy návrhy a podpořit Děnikina, Kolčaka a další. Jedinou příčinou ztroskotání spojenecké intervence byla její nedostatečnost. „Spojenci nikdy v Rusku nikde neintervenovali; dodávali zbraně, zásoby a peníze, ale i to nedostatečně.“ Od porážky bílých „je nyní místo intervence v Rusku na pořadu dne intervence Ruska v Evropě.“⁵¹⁾

Kramář zdůrazňoval význam svobodného, národního Ruska pro přežití nového suverénního státu. Osvobození Ruska od bolševismu bylo nejen v zájmu nového státu, ale představovalo nejdůležitější historické poslání Československa, a to z těchto důvodů: 1) Rusko bylo potřebné pro rovnováhu sil v Evropě jako protiváha Německu, jehož pokusy o odplatu a revizi Versailles by zadržovalo; 2) porážka bolševismu v Rusku by znamenala osvobození celého světa od totalitní hrozby; 3) služby, poskytnuté Čechoslováky Rusům při osvobození od bolševismu, by Čechoslovákům zajistily důležité místo v historii a umožnily by (se značnou mírou pravděpodobnosti) pokračování československého vlivu v Rusku a v dlouhodobé perspektivě demokratizaci této země.⁵²⁾ Kramář věřil, že Češi mají zaprvé morální závazek vůči Rusku, bez jehož obětí by nedosáhli samostatnosti (poukazoval na vstup Ruska do války na obranu malého slovanského státu - Srbska - a jeho vojenské úsilí, bez nějž by Spojenci válku nevyhráli), a zadruhé životně důležitý zájem na existenci národního slovanského Ruska (v kontrastu k „ne-slovanskému“, bolševicko-internacionálnímu Rusku). Češi by se neměli spoléhat výlučně na západní mocnosti, s nimiž nemají společné hranice; potřebují k přežití mocného slovanského spojence. Pro tyto názory byl Kramář zesměšňován mnohými krajany, z nichž někteří ho označovali za „duševně nevyrovnaného“, a kvůli nimž jej Masaryk odvolal z funkce předsedy vlády. Do své smrti v roce 1937 se mnohokrát ocitl v palbě svých odpůrců a v politické izolaci. Osud se postaral o to, že jeho hlavní rival v zahraniční politice - Beneš - se stal v roce

1935 prezidentem a bylo mu souzeno dožít se Mnichova a rozbití Československa.

Masaryk a Beneš věděli o strukturální slabosti Rakousko-Uherska. Ale přesto se dopustili těchže chyb, když do nového státu včlenili tolik menšin. Vytvořili tak zmenšeninu Rakousko-Uherska s jeho národnostními problémy, ale bez hospodářských a vojenských předností zaniklé monarchie. Situace se zhoršila neochotou Masaryka a Beneše dát Slovákům autonomii, kterou jim slibovala Pittsburská dohoda. Dvacet let po pařížské mírové konferenci konstatoval Lloyd George, že britská delegace byla oklamána „úmyslnými podvody“ - to byl důvod, jenž byl použit k ospravedlnění revizionismu Nevilla Chamberlaina a lorda Halifaxe během mnichovské krize. Nemesis předložila svůj účet. Od pařížské konference v roce 1919 vedl řetěz událostí k Mnichovu, Teheránu, Jaltě a Postupimi, a nakonec k roku 1948 a sovětské invazi do Československa v roce 1968. Zatímco pro Masaryka a Beneše byl bolševický režim v Rusku a komunismus vůbec vnitřní věcí Ruska, historie ukázala, že to je problém evropský a světový.

Češi a Slováci by si měli vzít z historie poučení. V roce 1918 se Masaryk s Benešem usilovně snažili učinit z Československa předsunutou hlídku Západu ve střední Evropě. O dvacet let později Francie a Velká Británie souhlasily se zničením Československa v Mnichově. Beneš se poté pokusil o východní, sovětskou orientaci, podle níž mělo být Československo mostem mezi Východem a Západem. Místo toho se však proměnilo v sovětské předmostí. Svou zeměpisnou polohou a historickou tradicí patří Češi a Slováci do střední Evropy a měli by z toho vytknout co nejvíce. Češi a Slováci by měli spolupracovat s dalšími malými národy v oblasti a najít federální řešení jejich společného problému: přílišná slabost na to, aby sami obstáli mezi Německem a Ruskem.

Ediční a překladatelská poznámka

Při překladu dlouhé řady pojmů, které se v této práci vyskytují, jsem se opíral většinou o práce současných badatelů, zejména Karla Pichlíka a Jana Galandauera. V několika případech jsem však dal přednost starší transkripci, např. u termínu „socialistická rada“, který v této podobě - tedy s malým „s“ - používá podle mého správně mezi jinými také Zdeněk V. Tobolka. Ale i mezi novějšími tituly existuje dílčí pojmová rozkolísanost, k níž česká verze této knihy chtě nechtě také přispěje (např. Pichlík v knize *Zahraniční odboj 1914-1918 bez legend*, Praha 1968 píše na s. 390 o „Brestlitevské mírové smlouvě“, zatímco *Československé dějiny v datech*, Praha 1986 uvádějí „brestlitevský mír“ apod).

Potíže panují zejména u pojmů, jejichž podoba byla mj. také z politických důvodů rozkolísaná již v době vzniku institucí či organizací, které označovaly. Pro období zahraničního odboje to platí zvláště pro vrcholný odbojový orgán, dnes zpravidla uváděný jako „Československá národní rada“. Masaryk ve „Světové revoluce“ píše o (Československé) Národní Radě, Edvard Beneš o Národní radě (československé), Zdeněk Tobolka má „Československou Národní radu“, Pichlík „Čs. národní radu, resp. ČSNR apod. V oficiálních francouzských dokumentech z doby války se zpravidla užíval termín „Le Conseil National Tcheco-slovaque“, přičemž tvar s pomlčkou se objevil také např. 2. července 1917 v kyjevském Čechoslovanu - Česko-slovenská národní rada (srv. Pichlík, *Zahraniční odboj 1914-1918 bez legend*, Praha 1968, s. 198).

K pomlčkové variantě se přiklonil i autor této knihy v podobě „Czecho-Slovak National Council“, což překládám s ohledem na rozdílný český pravopis a zmíněné dobové verze jako „Česko-slovenská národní rada“, zkráceně jako Národní rada.

Citace z české literatury či pramenů jsou v naprosté většině přelo-